

DOI: <https://doi.org/10.38027/ICCAUA2025TR0019>

Evaluation of the Cultural Heritage Values and Conservation Issues of the Historic Settlement of Visby

* ¹ Dr. Esra Eken Güney, ² Assist. Prof. Dr. Burcu Taşcı

^{1,2} Department of Architecture, Faculty of Engineering and Architecture, University of İzmir Katip Çelebi, Turkey

¹ E-mail: esra.eken@ikcu.edu.tr , ² E-mail: burcu.tasci@ikcu.edu.tr

Abstract

Received: 30 January 2025
Revised: 9 June 2025
Accepted: 18 June 2025
Available online: 5 July 2025

Copyright © 2025 by the author(s).
All rights reserved.

This article is published under an open-access model and is made available in accordance with the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International Licence (CC BY).

The publisher maintains a neutral stance concerning jurisdictional claims in published maps and institutional affiliations.

This article has been selected and peer-reviewed for publication in this journal as part of the 8th International Conference of Contemporary Affairs in Architecture and Urbanism, held on 8–9 May 2025 in Alanya, Türkiye.

Visby is a significant medieval settlement located on Gotland Island of Sweden and is listed as a UNESCO World Heritage Site. Due to its strategic position in the Baltic Sea, Visby developed a significant trade center throughout history. Enclosed by defensive walls with guard towers, the settlement includes lots of public buildings and civil structures within its cultural landscape. This study aims to assess the cultural heritage elements of Visby and evaluate the impacts of the settlement's current usage patterns on its heritage values. The research employs field studies, mapping, and historical research methods to examine the spatial structure of the settlement. The findings reveal that Visby has largely preserved its authentic medieval urban identity. Despite being a popular tourist destination during summers, there is always a living environment throughout the year thanks to the presence of a university unit. However, the dominance of tourism over the traditional economic structure has led to the displacement of the local population.

Keywords: Medieval Town; World Heritage Site; Cultural Heritage; Conservation; Visby.

Visby Tarihi Yerleşiminin Kültürel Miras Değerlerinin ve Koruma Sorunlarının Değerlendirilmesi

Özet

Visby, İsveç'in Gotland Adası'nda yer alan önemli bir Orta Çağ yerleşimi olup UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde bulunmaktadır. Baltık Denizi'ndeki stratejik konumu sayesinde tarih boyunca önemli bir ticaret merkezi olarak gelişmiştir. Savunma kuleleriyle donatılmış surlarla çevrili olan yerleşim, kültürel peyzajı içerisinde birçok kamusal yapı ve sivil yapı barındırmaktadır. Bu çalışma, Visby'nin kültürel miras öğelerini değerlendirmeyi ve yerleşimin mevcut kullanım biçimlerinin miras değerleri üzerindeki etkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmada, yerleşimin mekânsal yapısını incelemek için alan çalışması, haritalama ve tarihsel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Çalışma sonucunda, Visby'nin özgün Orta Çağ kent kimliğini büyük ölçüde koruduğu, yaz aylarında turistik bir destinasyon olmasına rağmen, bulundurduğu üniversite birimi sayesinde yıl boyunca aktif bir yaşam alanı sunduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, yapılı çevre özgün niteliklerini korusa da turizmin geleneksel ekonomik yapının önüne geçmesinin yerel halkın kentten uzaklaşmasına neden olduğunu ortaya koymaktadır.

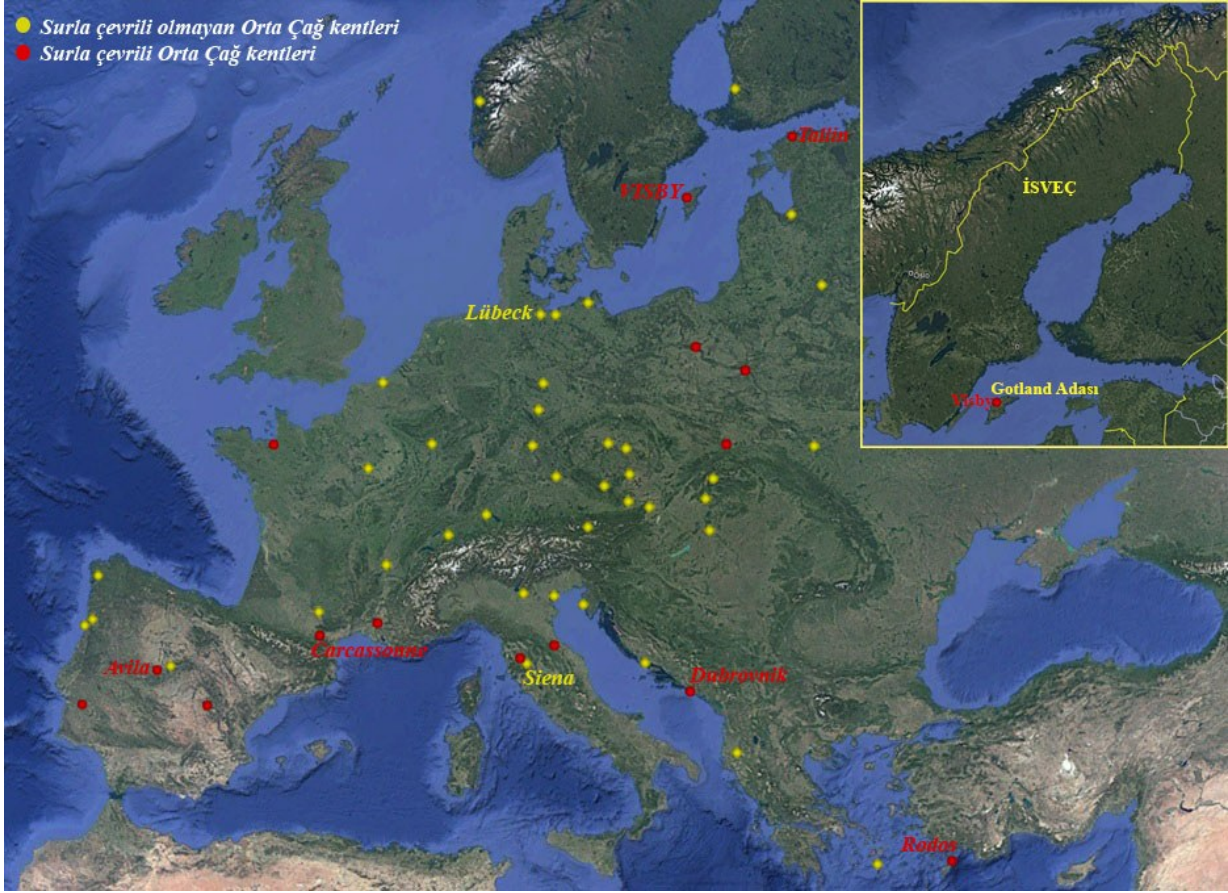
Anahtar Kelimeler: Orta Çağ Kenti; Dünya Mirası Alanı; Kültürel Miras; Koruma; Visby.

1. Giriş

Orta Çağ kentleri, Batı Avrupa'da 11. yüzyıldan itibaren yeniden hız kazanan kentleşme süreci içerisinde, savunma, ticaret ve dini yaşam gibi temel işlevlerin bir arada var olduğu çok katmanlı yerleşim örnekleri olarak şekillenmiştir. Feodal yapının çözülmeye başlaması, tarımsal üretimdeki artış ve ticaret yollarının canlanması gibi sosyo-ekonomik dinamikler, bu kentlerin hem mekânsal hem de toplumsal olarak gelişimini mümkün kılmış; böylece döneminin kültürel, politik ve ekonomik yapısını yansıtan özgün kent dokuları ortaya çıkmıştır (Lilley, 2002). Sokak örgüsü, anıtsal yapıları ve mimari karakteristikleriyle Orta Çağ kent morfolojisinin somut temsilleri olan bu yerleşimler, günümüzde hem kentsel tarih hem de kültürel miras çalışmaları açısından önemli araştırma alanlarıdır.

Bu bağlamda, surlarla çevrili Orta Çağ kentleri yalnızca askeri işlev gören yapı sistemleri değil; aynı zamanda toplumsal hiyerarşilerin, güvenlik anlayışının ve mekânsal sınırların fiziki temsilcileri olarak da değerlendirilmektedir (Boerefijn, 2010). Bu tür kentlerin, içerdiği dini, ticari ve sivil mimarlık örnekleriyle dönemin toplumsal yapısını mekâna nasıl

yansıttığını gözler önüne sermesi, onları yalnızca tarihsel değil aynı zamanda koruma perspektifinden de önemli kılmaktadır. Bu nedenle, 1970’lerden itibaren uluslararası koruma politikalarında, Orta Çağ kentlerinin özgün mimari niteliklerinin korunması giderek daha fazla önem kazanmış; Ávila (İspanya), Carcassonne (Fransa), Dubrovnik (Hırvatistan), Siena (İtalya), Tallinn (Estonya), Rodos (Yunanistan), Lübeck (Almanya) ve Visby (İsveç) gibi yerleşimler UNESCO Dünya Miras Listesi’ne dahil edilmiştir.

Şekil 1. UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer alan Ortaçağ kentlerinin dağılımı (kentler 2025 tarihli Google Earth uydusu görüntüsü üzerine yazarlar tarafından işaretlenmiştir).

Bu çalışma, İsveç'in Gotland Adası'nda yer alan ve 12. yüzyıldan itibaren gelişerek Orta Çağ'da Hanse Birliği'nin önemli liman kentlerinden biri haline gelen Visby'nin, tarihsel süreç içerisinde şekillenen mimari mirasını ve günümüze kadarki mekânsal dönüşümünü incelemeyi amaçlamaktadır. Visby'nin sahip olduğu kültürel miras unsurları, benzer özellikler taşıyan diğer Dünya Mirası Orta Çağ kentleriyle karşılaştırmalı olarak analiz edilmekte; bu sayede hem özgün değerlerinin hem de mevcut koruma problemlerinin belirlenmesi hedeflenmektedir.

Araştırmada alan çalışmaları, haritalama teknikleri, tarihsel belgelerin incelenmesi ve karşılaştırmalı analiz yöntemi bir arada kullanılmıştır. Visby'ye yönelik saha çalışması 2018 yılında gerçekleştirilmiş; kentin Orta Çağ dönemine ait yapıları, döneme ait gravürler ve güncel hava fotoğrafları yardımıyla harita üzerine işlenmiştir. Söz konusu yapılarla ilişkin bilgiler, yerel yönetim olan Region Gotland arşivlerinden, alandaki tanıtıcı panolardan ve mevcut literatürden derlenmiştir.

Karşılaştırmalı değerlendirme kapsamında, Visby ile birlikte seçilen kentler farklı kriterler doğrultusunda belirlenmiştir: Ávila, Carcassonne, Dubrovnik, Rodos, Tallin ve Visby günümüzde hâlâ surlarla çevrili olmaları; Dubrovnik, Rodos, Tallinn ve Lübeck liman kentleri olmaları; Tallinn ve Lübeck'in Hansa Birliği'nde yer almaları; Siena'nın ise günümüzde yüksek turistik kullanım oranı nedeniyle miras alanlarında koruma-kullanım dengesine ilişkin güncel tartışmalara konu olması seçim kriterlerini oluşturmuştur. Bu karşılaştırmalar aracılığıyla, Visby'nin kent ölçeğindeki mekânsal özgünlükleri, diğer örneklerle kıyaslanarak değerlendirilmiş; kullanım biçimlerinin ve dönüşen ihtiyaçların yarattığı koruma problemleri irdelenmiştir.

Bu doğrultuda çalışma, öncelikle UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer alan ve Visby ile çeşitli yönlerden benzerlik gösteren Orta Çağ kentlerinin mimari niteliklerini ve günümüzdeki kullanım biçimlerini analiz etmektedir. Ardından, Visby'nin Orta Çağ'dan günümüze uzanan mimari mirası, tarihsel bağlamı çerçevesinde ayrıntılı biçimde ele alınmaktadır. Çalışma, Visby'nin özgün miras değerlerinin ve karşı karşıya olduğu koruma sorunlarının tespitinin yanı sıra, karşılaştırmaya konu diğer kentlerin güncel koruma sorunlarını da değerlendirmekte ve bu doğrultuda genel çıkarımlar sunarak sonlanmaktadır.

2. UNESCO Dünya Mirası Listesi ve Ortaçağ Kentleri

Ortaçağ kentlerinin UNESCO Dünya Miras Listesi'ne dahil edilme süreci, 1972 tarihli "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme" çerçevesinde şekillenmiştir. Bu süreçte, aday kentlerin tarihi bütünlük,

otantiklik, üstün evrensel değer ve koruma yönetimi gibi ölçütleri sağlaması beklenmektedir. Özellikle 1970'lerin sonlarından itibaren, kent ölçeğindeki tarihî dokuların korunması uluslararası koruma politikalarının gündemine girmiştir. Bu kapsamda, Orta Çağ kentleri, özgün planlama yapıları, surlar, anıtsal yapılar, sivil mimari örnekleri ve bu unsurların mekânsal sürekliliği ile ön plana çıkarak Dünya Miras Listesi'ne alınmaya başlanmıştır.

İlk örneklerden biri, 1978'de listeye giren Polonya'daki Kraków'un Eski Kenti olurken; onu 1980'lerde Dubrovnik (Hırvatistan), Carcassonne (Fransa), Lübeck (Almanya), Siena (İtalya) gibi surlarla çevrili, Ortaçağ'dan kalma özgün kent dokusunu büyük ölçüde korumuş yerleşimler izlemiştir. Bu kentlerin çoğu, sadece mimari özellikleriyle değil, aynı zamanda tarihsel ticaret ağları, dini ve kültürel etkileri, planlama yaklaşımları ve toplumsal yaşamı yansıtan dokularıyla da listeye dahil edilmiştir.

UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan Ávila, Carcassonne, Dubrovnik, Siena, Tallinn, Rodos, Lübeck ve Visby gibi Orta Çağ kentleri, tarihsel zenginlikleri ve iyi korunmuş tarihi dokularıyla öne çıkmaktadır. Bu kentlerin önemli bir ortak özelliği, Ortaçağ kent duvarları ve içindeki anıtsal yapılar ile sivil mimarlık örneklerinin büyük ölçüde günümüze ulaşmış olmasıdır. Bu kentler, Orta Çağ kentsel planlama ve mimari mirasını yansıtmaları nedeniyle UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer almakta, uluslararası düzeyde tanınmakta ve turizm etkisinde koruma-kullanım dengesinin sağlanmasında örnek teşkil etmektedirler.

Bu kentlerden Ávila, İspanya'nın Kastilya ve León Bölgesi'nde yer alan ve "Azizler ve Taşlar Şehri" olarak bilinen kent duvarları ile çevrili tarihi yerleşimdir. 1985 yılında UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne Ávila'nın Tarihi Kenti ve Ekstra-Muros Kiliseleri (*Old Town of Ávila with its Extra-Muros Churches*) adıyla dahil edilen bu kent, Ortaçağ'a ait kent dokusunu günümüze kadar koruyabilmiş yerleşimlerdenidir. Ávila, 11. yüzyılda Toledo'nun fethedilmesinin ardından, Kastilya Krallığı'nın güçlendirilmesine yönelik bir "yeniden iskân" politikası çerçevesinde savunma amaçlı olarak kurulmuştur (UNESCO, 2023a).

Şekil 2. Avila Tarihi Kenti'nin sur dışından görünümü (solda) ve Ortaçağ'a tarihlenen kiliselerden biri (sağda); Kaynak: URL1).

Kent, Ortaçağ'ın en iyi korunmuş savunma yapıları arasında yer alan 87 yarım dairesel kule ve 9 kapıdan oluşan kent duvarlarına sahiptir. Ortalama 3 metre kalınlığındaki bu kent duvarları, büyük ölçüde daha eski dönemlere ait yapılardan elde edilen taş malzemelerle inşa edilmiştir. Bu duvarların bir kısmının inşa süreci 1090 yılına kadar uzanmakla birlikte, büyük bir bölümü 12. yüzyılda yeniden inşa edilmiştir (UNESCO, 2023a).

Ávila'nın kent planı, dörtgen bir düzene sahip olup, sur içindeki yerleşim düzeni belirgin bir geometrik plan göstermektedir. Kentin tarihi merkezinde askeri ve dini yapılar bulunmaktadır. Bu yapılar arasında kent duvarları içinde ve dışında bulunan çok sayıda Gotik kilise ve manastır yer almaktadır.

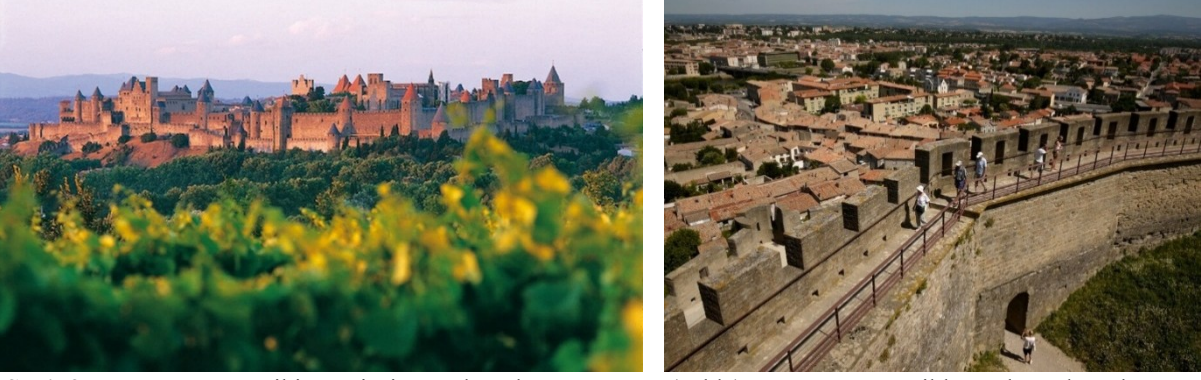
Ávila, Ortaçağ kentlerinin stratejik yer seçimi, savunma mimarisi, dini kimlikleri ve modern koruma-kullanım dengesi açısından özgün bir model sunmaktadır (Şekil 2).

Fransa'nın Occitanie bölgesinde, Aude Nehri vadisine hâkim bir kayalık üzerinde konumlanan Carcassonne, tarihsel süreçte Atlantik ile Akdeniz'i birbirine bağlayan bir ulaşım aksı üzerinde, stratejik öneme sahip bir yerleşim alanıdır. Bu durum, Roma öncesi dönemlerden itibaren bölgede savunma amaçlı yapılaşmanın gelişmesine zemin hazırlamış; özellikle 13. yüzyılda inşa edilen çok katmanlı sur sistemleri ile kent, tipik bir Ortaçağ yerleşimi kimliği kazanmıştır. Carcassonne, bu nitelikleri dolayısıyla 1997 yılında Carcassonne Tarihi Surla Çevrili Şehri (*Historic Fortified City of Carcassonne*) olarak UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne dâhil edilmiştir (UNESCO, 2023b).

Carcassonne'un mevcut savunma sistemi, iki hattan oluşan iç içe geçmiş sur yapılarıyla, konut alanlarını, kamusal yolları, Gotik mimarinin öne çıkan örneklerinden biri olan katedrali, Kont Kalesi ve kaleye bağlı yapılar bütünü çevrelemektedir. İç surlar, yirmi altı adet dairesel kuleden oluşmakta olup, bunların büyük bir bölümü Roma dönemine tarihlenen ve günümüzde de gözlemlenebilen erken savunma hatları üzerine inşa edilmiştir. Dış sur hattı ise on dokuz kuleden oluşmakta, kent çevresi hendeklerle desteklenmiş, savunmanın etkinliği ve geçiş kontrolü ise Porte Narbonnaise ile Porte de l'Aude adlı iki ana kapı ile sağlanmaktadır (Şekil 3; UNESCO, 2023b).

Kentin batı kesiminde, Roma surlarının batı kesimine inşa edilen ve 12. yüzyıla tarihlenen kont kalesi, feodal otoritenin mekânsal temsili açısından önem taşımaktadır. Kentin dini kimliğini öne çıkaran başlıca yapı olarak Saints Nazaire ve Celse Bazilikası sayılabilir.

Carcassonne'un tarihî ve mimarî önemi, yalnızca Ortaçağ'a ait nitelikli bir savunma yapısı olmasından kaynaklı değildir. Kentte 1853-1879 yılları arasında, modern koruma anlayışının öncülerinden Eugène Viollet-le-Duc tarafından gerçekleştirilen kapsamlı müdahaleler kentin önemini arttırmıştır. Viollet-le-Duc'un yürüttüğü bu süreç, kentin Ortaçağ mimari dokusunun günümüze dek ulaşmasını sağlamış ve kenti Avrupa'daki anıtsal koruma uygulamalarının öncül örneklerinden biri haline getirmiştir (UNESCO, 2023b; Jokilehto, 1999).

Şekil 3. Carcassonne Tarihi Kenti'nin sur dışından görünümü (solda) ve Ortaçağ'a tarihlenen kent duvarları (sağda; Kaynak: URL2).

"Adriyatik'in İncisi" olarak anılan Dubrovnik, Hırvatistan'da Dalmaçya kıyısında yer almakta olup, 13. yüzyıldan itibaren önemli bir Akdeniz kıyı kenti haline gelmiştir. Kent, yaklaşık 2 km uzunluğunda, 4 ila 6 metre kalınlığında duvarlarla çevrili olup, büyük oranda 12. ve 17. yüzyıllar arasında inşa edilmiştir. Bu kent duvarları, dört ana kapı ve çok sayıda gözetleme kulesi içermektedir (UNESCO, 2023c). 1667 yılında meydana gelen büyük bir depremde tahrip olmasına rağmen, kentin Gotik, Rönesans ve Barok üsluplarındaki kiliseleri, manastırları, sarayları ve çeşmeleri onarılarak günümüze ulaşmıştır. Bu nitelikleriyle kent, 1979 yılında Dubrovnik Tarihi Şehri (*Old City of Dubrovnik*) adıyla UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne girmiştir (UNESCO, 2023c). Ancak, 1990'lı yıllarda silahlı çatışmalar sırasında, başta kent surları, kiliseleri ve sarayları olmak üzere, anıtsal yapıları zarar gören Dubrovnik, 1991 yılında Tehlike Altındaki Dünya Mirasları Listesi'ne dahil edilmiştir (UNESCO, 2023d). 1990'ların sonlarına doğru, başta UNESCO olmak üzere, uluslararası kuruluşların ulusal ve yerel yönetimlerle iş birliğiyle yürütülen kapsamlı restorasyon ve koruma çalışmaları sonucunda, tarihi dokunun büyük kısmı aslına uygun şekilde yeniden inşa edilmiştir. Dubrovnik, bu onarım süreci sayesinde 1998 yılında Tehlike Altındaki Dünya Mirasları Listesi'nden çıkarılmıştır (UNESCO, 2023c).

Rodos Adası, 1309-1523 yılları arasında Saint-Jean Şövalyeleri tarafından işgal edilerek askeri ve dini bir üs haline getirilmiştir. Bu süreç, adada özgün bir Ortaçağ Akdeniz kentleşmesi, savunma mimarisi ve çok katmanlı kültürel yapıların oluşumuna zemin hazırlamıştır (UNESCO, 2023e; Luttrell, 1992). 13. yüzyılda Filistin'deki varlığını yitiren Şövalyeler, Rodos'u yeni merkezleri olarak planlı bir şekilde kale-kente dönüştürmüşlerdir. Ada, 1523'ten itibaren Osmanlı yönetimine geçmiştir. Birçok farklı döneme referans veren mimari nitelikleriyle, 1988 yılında Rodos Ortaçağ Kenti (*Medieval City of Rhodes*) ismiyle UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer almıştır (UNESCO, 2023e).

Şekil 4. Dubrovnik Tarihi Liman Kenti'nin sur dışından görünümü (solda), Ortaçağ'a tarihlenen kent duvarları (ortada) ve sıra binaların tanımladığı sokak dokusu (sağda; Kaynak: URL3).

Izgara planlı kent, yaklaşık 4 kilometrelik surlarla çevrilidir ve kuzeyde yer alan Yukarı Kent ile güney-güneybatıda yer alan Aşağı Kent olmak üzere iki ana bölgeye ayrılmaktadır. Surların büyük bölümü, Bizans dönemine ait savunma hattı üzerine inşa edilmiş olup, 14. ve 16. yüzyıllar arasında sürekli olarak güçlendirilmiş ve modernize edilmiştir. Özellikle topçu savunmasına uygun menfezler ve parapetlerle donatılan Amboise Kapısı çevresinde, sur kalınlığının 12 metreyi, parapet yüksekliğinin ise 4 metreyi bulması, kentin askeri mühendislik açısından ulaştığı düzeyi göstermektedir. Yukarı kent tamamen Şövalyeler tarafından inşa edilmiş olup, bu bölümde konutlar ve hanlar yer almaktadır. Bu hanlar, ünlü "Şövalyeler Sokağı" boyunca sıralanmış ve Gotik mimarinin önemli birer ögesi olarak günümüze ulaşmıştır. Bunun dışında, saray ve hastane gibi yapılar, Şövalyeler'in idari ve sosyal örgütlenmesini yansıtan önemli örnekler arasındadır. Aşağı Kent ise Bizans döneminden kalma kiliselerin yanı sıra, adanın çeşitli dönemlerine ait sivil ve dini mimari örneklerini de barındırmaktadır. Rodos'un Osmanlı egemenliğine girmesinden sonra kent dokusu önemli ölçüde dönüşüm geçirmiştir. Kiliselerin büyük bir kısmı camiye çevrilmiş, hamamlar, mescitler ve sivil İslam mimarisine ait örnekler kentsel silüete eklenmiştir (Lowry ve Brouskari, 2009).

Rodos bu gelişmiş sur sistemi ile yalnızca kendi güvenliğini sağlamakla kalmamış, aynı zamanda geç Ortaçağ döneminde Doğu Akdeniz'deki diğer liman kentlerinin savunma planlamalarını da etkilemiştir. Kentin çok katmanlı tarihi dokusu, Gotik kent planlaması ve askeri mimarisıyla, Akdeniz'in kültürel ve stratejik tarihine ışık tutan nitelikte özgün bir dünya miras alanıdır (Şekil 5).

Şekil 5. Rodos Tarihi Kenti'nin Ortaçağ'a tarihlenen kent surları (solda) ve kent içindeki Ortaçağ binaları (sağda; Kaynak: URL4).

Siena, İtalya'nın Toskana bölgesinde yer almakta olup, Ortaçağ şehirleşmesinin özgün ve korunmuş örneklerinden biri olarak kabul edilmektedir. 12. ile 15. yüzyıllar arasında biçimlenen Gotik mimari karakterini büyük ölçüde koruyan eden kent, politik ve ekonomik rekabetini, başta Floransa ve Pisa olmak üzere komşu kentlerle kentsel planlama düzlemine de taşımıştır. Bu çerçevede Siena'nın bütüncül ve estetik kent dokusu, yalnızca Toskana bölgesi için değil, Avrupa şehircilik tarihi açısından da örnek teşkil eden bir model niteliğindedir. Bu özgün yapısı ve kültürel değeriyle Siena Tarihi Merkezi (*Historic Centre of Siena*) 1995 yılında UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne alınmıştır (UNESCO, 2023f).

Siena, üç tepe üzerine kurulmuş olup, bu tepeleri birbirine bağlayan ana arterlerin birleşmesiyle şehrin merkezi olan Piazza del Campo meydanı etrafında gelişmiştir. Bu nedenle kent, meydan merkezli organik bir plana sahiptir. Yaklaşık 7 kilometrelik surlarla çevrili olan alan, başta Porta Camollia olmak üzere çeşitli stratejik kapılar aracılığıyla savunulmuştur (Civai ve Toti, 1992). Kentin batısında yer alan Santa Barbara Kalesi, 16. yüzyılda Medici ailesi tarafından yeniden inşa edilerek sur sistemiyle bütünleştirilmiştir (Martines, 1988). İç surlar içerisinde kule-evler, saray yapıları, kiliseler ve çeşitli dini yapılar günümüze kadar korunarak ulaşmıştır. Ayrıca, kente dağılmış durumda bulunan çeşmeler, hâlen orijinal yer altı su tünelleri sistemiyle beslenmeye devam etmektedir (Duran-McLure, 2017).

Siena'nın özgün Gotik mimari kimliği, özellikle Haçlı Seferleri sırasında Doğu'dan gelen etkilerle yaygınlaşan Siena kemeri aracılığıyla belirginlik kazanmıştır. Bu karakteristik mimari unsur, yalnızca Ortaçağ yapılarında değil, Rönesans sonrası dönemlerde bile etkisini sürdürmüştür; 17. ve 19. yüzyıllar arasında gerçekleştirilen restorasyon çalışmalarında dahi Gotik öğeler ön planda tutulmuştur.

Kent, sadece mimari açıdan değil, aynı zamanda Duccio di Buoninsegna, Ambrogio ve Pietro Lorenzetti kardeşler gibi sanatçıların eserleriyle de İtalyan ve Avrupa sanatının gelişiminde gelişiminde etkili olmuştur (Trachtenberg, 2008; unesco, 2023f). Siena, planlı kent dokusu ile onu çevreleyen kültürel peyzajı bir araya getirerek, bütüncül bir sanat eseri olarak tasarlanmış ve bu niteliğini günümüze kadar büyük ölçüde korumuştur (Şekil 6).

Şekil 6. Meydan merkezli organik plan yapısına sahip Siena Tarihi Kenti (solda), Piazza del Campo meydanı (ortada) ve meydana referans veren Siena tarihi binaları (sağda; Kaynak: URL5).

Tallinn, Estonya'nın Baltık Denizi kıyısında konumlanan ve Orta Çağ kuzey Avrupa ticaret ağının önemli merkezlerinden biri olarak öne çıkan bir yerleşimdir. Özellikle 13. ve 16. yüzyıllar arasında Hansa Birliği'nin etkinlik döneminde, bölgesel ve uluslararası ticaret açısından stratejik bir rol üstlenmiş; bu süreçte kent mimarisi ve yapısal organizasyonu belirgin şekilde biçimlenmiştir (UNESCO, 2023g; Tamm, 2008). Tallinn'in tarihî merkezi, Gotik ve Hanseatik mimari tarzları ile ifade bulmuş; bu sayede Tallinn, Avrupa'daki en iyi korunmuş Orta Çağ kent dokularından biri olarak günümüze ulaşmıştır. Kent, 1997 yılında UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne Tallinn Tarihi Merkezi (Eski Kent) (*Historic Centre (Old Town) of Tallinn*) olarak dahil edilmiştir (UNESCO, 2023g).

Şekil 7. Tallin Tarihi Kent Merkezi'nin görünümü (solda) ve kent merkezindeki Ortaçağ yapıları (sağda; Kaynak: URL6).

Tallinn'in tarihsel gelişimi, 13. yüzyılda Töton Tarikatı'na mensup Haçlı şövalyelerinin bölgede inşa ettiği kale ile başlamış ve bu yapı, kentin hem idari hem de savunma merkezi olarak şekillenmesinde belirleyici olmuştur (Russow, 2024). Kısa sürede Hanseatik Birliği'nin önemli bir ticaret merkezi haline gelen şehir, bu dönemdeki ekonomik refahını, kamusal yapılar, dini yapılar ve tüccar evlerinin mimarisi üzerinden dışa vurmuştur. Gotik mimari üslubun hâkim olduğu bu yapılar, yangınlar ve savaflara rağmen büyük ölçüde korunarak günümüze ulaşmıştır.

Kentin üst kesiminde yer alan kale ve katedral ile alt kesimdeki tarihi şehir dokusu, çok sayıda kilise kulesiyle birlikte, kara ve denizden uzaktan görülebilen etkileyici bir kent silüeti oluşturmaktadır. Yukarı kent, tarihsel süreç boyunca Estonya'nın idari merkezi durumundayken; aşağı şehir, özgün Ortaçağ kentsel dokusunu önemli ölçüde koruyan bir yerleşim alanı olarak öne çıkmaktadır. Bu bölge, dar ve dolambaçlı sokakları, tarihsel adlarını koruyan caddeleri ve çok katmanlı mekânsal organizasyonu dikkat çekmektedir. Kent surları, Gotik tarzda inşa edilmiş saray, çeşitli kilise ve manastır yapıları, lonca binaları ve tüccar konutları, hem mimari çeşitlilikleri hem de tarihsel süreklilikleri açısından önemli örnekler sunmaktadır (Şekil 7; UNESCO, 2023g). Özellikle 13. ve 14. yüzyıllara tarihlenen parsel dokusunun günümüze kadar büyük ölçüde özgünlüğünü koruyarak ulaşmış olması, kentin Ortaçağ kent planlaması açısından taşıdığı özgün değeri artırmaktadır (Şekil 7).

Lübeck, Almanya'nın kuzeyinde yer alan ve Orta Çağ'da Hansa Birliği'nin başkenti olarak "Kraliçe Şehir" unvanını kazanan önemli bir ticaret merkezidir. 12. yüzyılda kurulan şehir, 16. yüzyıla dek Baltık ve Kuzey Denizi ticaret yollarının kontrolünü elinde bulundurarak kuzey Avrupa'nın en etkili liman kentlerinden biri haline gelmiştir (Dollinger, 1970; UNESCO, 2023h). Günümüzde de özellikle İskandinav ülkeleriyle sürdürülen ekonomik ilişkiler sayesinde denizcilik ve dış ticaret açısından stratejik önemini korumaktadır.

Kent ada üzerinde, kılıç biçiminde gelişmiş bir planla, batısında zengin tüccar evleri ve ticarethaneleri, doğusunda küçük esnaf ve zanaatkarların yerleşim alanlarını bulundurarak inşa edilmiştir. Bu nedenle tarihi doku, 15. ve 16. yüzyıla ait çok sayıda sivil yapının yanı sıra, birçok kamusal yapı ve özgün ticari işlevini yansıtan depo binalarını içermektedir (UNESCO, 2023g; Şekil 8). İkinci Dünya Savaşı sırasında ağır bombardımana maruz kalan kent, özellikle Lübeck Katedrali, St. Peter ve St. Mary Kiliseleri ile tüccarların yaşadığı Gründungs Viertel bölgesi gibi önemli mimari öğelerini yitirmiştir. Ancak restorasyon çalışmaları sonucu, kentin önemli yapılarını yeniden inşa edilmiştir. Tüm bu restorasyon çalışmalarının neticesinde, Lübeck, hem özgün kentsel formunu hem de tarihi katmanlarını başarıyla günümüze taşıyabilmiş nadir Ortaçağ kentlerinden biri olarak 1987 yılında Lübeck Hansa Şehri (*Hanseatic City of Lübeck*) olarak UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne dahil edilmiştir (UNESCO 2023g).

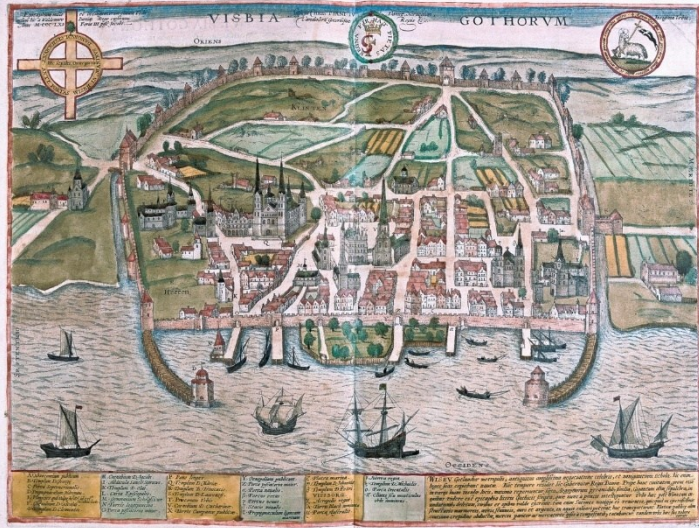

Şekil 8. Lübeck Tarihi Kentinin liman silüeti (solda ve ortada) ve kent içindeki Ortaçağ konut tipleri (sağda, Kaynak: URL7).

Sonuç olarak, Avrupa'nın farklı coğrafyalarına yayılan ve UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan bu kentler, özgün mimari stilleri, stratejik konumları ve büyük ölçüde korunmuş kentsel dokularıyla benzer bir tarihsel sürekliliği yansıtmaktadır. Bu kentler, buldukları bölgesel bağlamın kültürel ve siyasi dinamikleriyle şekillenmiş olsalar da, askeri savunma sistemleri, ticaretle ilişkili mekânsal örgütlenmeleri ve estetik değer taşıyan somut miras öğeleri aracılığıyla ortak bir mekânsal hafızanın izlerini taşımaktadır. Bu bağlamda, söz konusu kentler hem Ortaçağ şehircilik anlayışının çeşitliliğini hem de Avrupa kentsel mirasının bütüncül karakterini temsil eden özgün örnekler olarak değerlendirilmektedir.

3. Bir Ortaçağ Kenti Olarak Visby ve Tarihi Dokusunun Gelişimi

İsveç'in Gotland Adası'nda yer alan ve tarihi bir liman kenti olan Visby, Kuzey Avrupa'da Baltık Denizi çevresinde Orta Çağ kentleri arasında oldukça iyi korunan örneklerden biridir. Arkeolojik çalışmalar, bölgede Demir Çağı ve erken Viking Çağı'na tarihlenen bir ticaret yerleşiminin varlığını ortaya koymaktadır (Westholm, 2000: 85, UNESCO, 2023h). Günümüzde Almedalen olarak adlandırılan bölgede yapılan arkeolojik kazılarda gemi enkazları ve iskele yapıları gibi önemli buluntuların gün yüzüne çıkarılmıştır. Bu buluntular, Visby'nin tarih öncesi dönemlerden itibaren tüccar ve balıkçılar için korunaklı bir liman alanı olarak işlev gördüğünün göstergesi olmuştur.

Şekil 9. Visby kentinin 16.yy'a tarihlenen gravürü (Kaynak: URL9)

Şekil 10. Visby kent dokusunun 19.yy görünümü (Kaynak: Wikimedia).

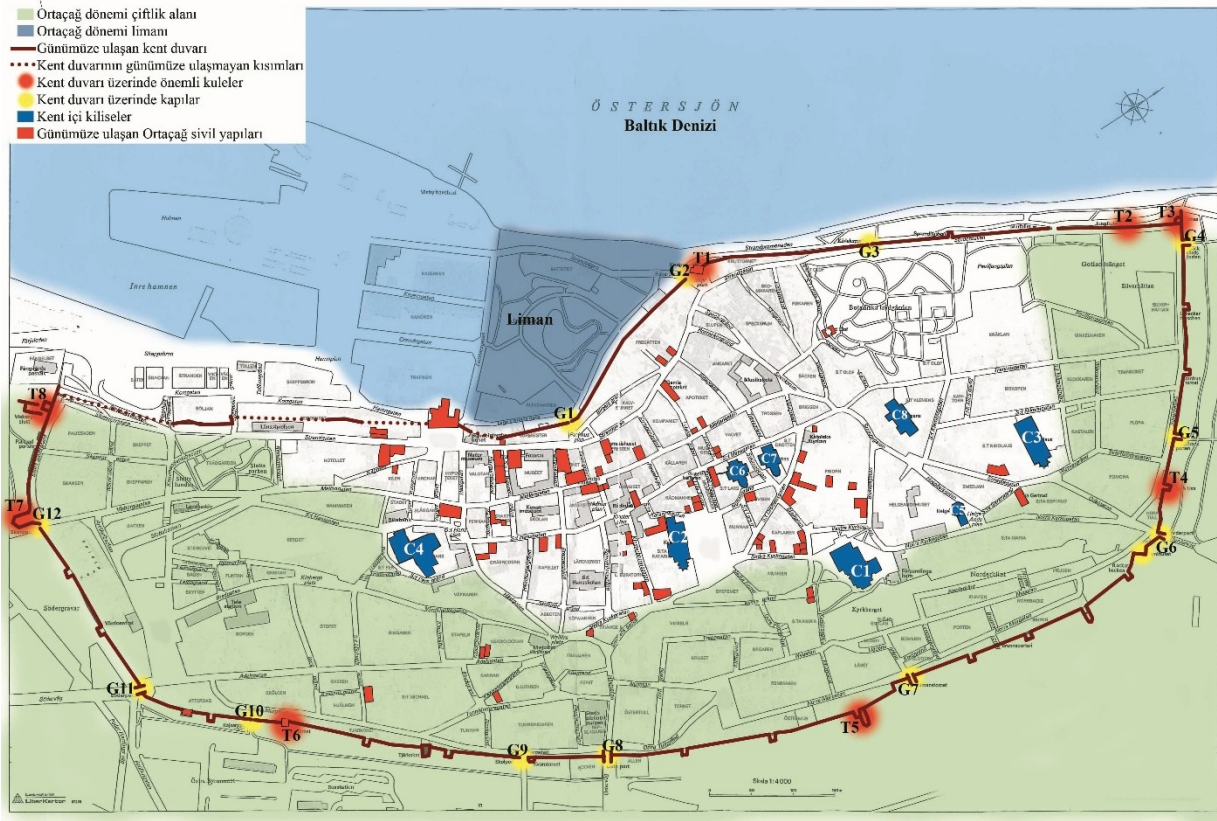
Visby, "Viking Dönemi" olarak adlandırılan süreç boyunca Baltık Denizi çevresindeki yerleşimleri birbirine bağlayan ticaret yollarının kesişiminde konumlanmış ve bu nedenle Viking tüccarları için önemli bir ticaret durağı haline gelmiştir. 12. ve 13. Yüzyıllar boyunca da, Vikinglerden miras kalan uzun mesafeli ticaret geleneğini devam ettirmiş, ve 1150 yılında kurulan, Lübeck (Almanya), Tallinn (Estonya) ve Bergen'i (Norveç) yerleşimlerini kapsayan Hansa Birliği'ne dahil olmuştur (Dollinger, 1970:15; UNESCO, 2023h). Böylelikle Visby, Baltık bölgesindeki en önemli ticaret merkezlerinden biri haline gelmiştir. Bu dönemde, kentin nüfusunu çoğunluğu Almanca konuşan göçmenler ile yerel adalılarının oluşturduğu bilinmektedir.

Her ne kadar söz konusu dönemde ticari faaliyetlerin artması kentin yapıları çevresinde belirli bir dönüşümü başlatmış olsa da, kentte tam anlamıyla bir şehirleşme olgusunun 12. yüzyıl itibarıyla gerçekleştiği görülmektedir (Björkander, 1898; UNESCO, 2023h). Bu tarihe kadar yerleşimde liman bölgesi yoğun bir şekilde kullanılmış olup aynı zamanda tüccarlar tarafından, limana yakın bölgelere taş temeller üzerine ahşap ticaret yapıları ve konutlar inşa edilmiştir. Bu binaların doğusunda kalan kısım ise, küçük çiftlik binaları inşa edilerek, yerel halk tarafından tarım ve hayvancılık amaçlı kullanılmaya devam etmiştir.

Ticaret ağı içindeki bu stratejik konumu nedeniyle, Visby tarih boyunca çeşitli çatışmalara sahne olmuş ve bu çatışmalar kentin mimari biçimlenmesinde de etkin rol oynamıştır. İlk olarak, 1288 yılında kırsalda yaşayan çiftçiler ile kentin tüccar sınıfı arasında patlak veren iç savaş, kent duvarlarının inşasını zorunlu kılmıştır. Bu gelişme, Visby'nin savunma mimarisini köklü biçimde şekillendirmiş ve surlar kente yalnızca ticari malların ve seçkin tüccarların girişine izin veren bir sınır işlevi görmüştür (Şekil 9; Region Gotland, 2010:82).

Visby'nin altın çağı 14. yüzyılın ortalarında veba salgınıyla son bulmuştur. 1350'de başlayan bu salgın, Gotland'ın nüfusunu ve ekonomik gücünü ciddi şekilde zayıflatmıştır. Veba ile mücadele etmek amacıyla surların dışında bir hastane kurulmuş ve hastaneyle bağlantılı olarak kilise inşa edilmiştir. Halk veba salgınının etkilerini atlatmadan, 1361 yılında, Danimarka Kralı Valdemar Atterdag'ın Visby'ye düzenlediği saldırı, kentin tarihindeki en trajik olaylardan biri olarak kayıtlara geçmiştir. Kırsaldan gelen 1800 kişi şehir surlarının dışında hayatını kaybederken, kent burjuvazisi şehri savunmak yerine Danimarka ile ticaret yapma hakkı karşılığında fidye ödemeyi tercih etmiştir (Martinsson, t.y.; Westholm, 2007) 14. yüzyılın ortalarında gerçekleşen bu saldırılar sırasında kent önemli bir tahribata uğramıştır.

14.yüzyılın sonlarında Visby, Baltık Denizi'nde korsanlık yapan *Victual Brothers* (Victual Kardeşler) örgütü tarafından ele geçirilip yağmalanmıştır (Martinsson, t.y.). Örgütün adadaki varlığı, 1398 yılında Töton Şövalyeleri'ne ait bir işgal ordusunun Gotland'ı fethetmesiyle sona ermiş ve Töton Şövalyeleri'nin komutanının, Gotland Adası'nın yönetimini Danimarka, Norveç ve İsveç Kraliçesi Margaret'a bırakmıştır. 1411 yılında Norveç, Danimarka ve İsveç Kralı Pomeranyalı Erik, Visborg Kalesi'nin inşasını başlattı ve burada 12 yıl boyunca ikamet etti. Bu süre zarfında kent adeta bir korsan yuvasına dönüşmüş ve ticari faaliyetler durma noktasına gelmiştir. 1470 yılı itibarıyla Hansa Birliği, Visby'nin Hansa kenti statüsünü iptal etmiştir (Martinsson, t.y.).

Şekil 11. Günümüz Visby kadastral haritası üzerinde, günümüze ulaşan yapılar ve gravürler ışığında Ortaçağ döneminin kısmi rekonstrüksiyonu.

15. yüzyılın sonlarından 16. yüzyıl ortalarına kadar ise Danimarkalı lordlar adayı keyfi biçimde yönetmiş; korsan saldırılarının yanı sıra, lordların uyguladıkları ağır vergiler ve yüksek gümrük tarifeleri, Gotland ekonomisini büyük ölçüde yıpratmıştır. 1525'te, Lübeck halkı Visby'ye saldırmış; barış görüşmeleri sonucunda dönemin İsveç Kralı Gustav Vasa, Gotland'ı Danimarka'ya bırakmak zorunda kalmıştır. Gotland'ın İsveç'e yeniden bağlanması ancak 1645 yılında, Brömsebro Antlaşması ile mümkün olmuştur (UNESCO, 2023h; Region Gotland, 2010:82). Bu antlaşmayla birlikte, Gotland yaklaşık 300 yıllık Danimarka egemenliğinin ardından İsveç yönetimi altına girmiştir.

Kent duvarları ile çevrili tarihi kentte, iç savaşlar, ülkeler arası savaşlar ve korsan saldırıları nedeniyle kent duvarları üzerindeki kuleler ve kiliselerin bir kısmı zarar görse de, kent özgün dokusunu uzun yıllar boyunca büyük ölçüde korumuştur. Varlığını sürdüren kuleler ve kapıları barındıran kent duvarları korunurken, kent içinde yapılaşma, yıkılan depoların yerine ve çiftlik alanlarına farklı dönem mimarisini yansıtan sivil yapı örneklerinin inşalarıyla devam etmiştir (Şekil 10-11).

3.1. Kuleleri ve Kapılarıyla Kent Duvarı

Visby'nin Orta Çağ boyunca Baltık Denizi çevresi içinde önemli bir ticaret merkezi olması, kentin savunma sisteminin de gelişimini doğrudan etkilemiştir. Özellikle 1288 yılında, kırsalda yaşayan çiftçiler ile Visby'yi tüccarlar arasında çıkan iç savaş, ticari alanla kırsal alan arasında bir fiziksel bariyer koyma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Böylece, 13. Yüzyılın ortalarından itibaren inşa edilmeye başladığı düşünülen surlar, Gotik mimari üslubunu bünyesinde barındıran, mimarlık tarihi açısından da önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Yaklaşık olarak 3.4 kilometrelik uzunluğa sahip olan surlar, yığma taş sistemle inşa edilmiştir. Büyük bir kısmında kesme taşlarla oluşturulmuş örgü sistemi görülürken, bölgesel olarak kaba yontulmuş yerel kalker taşına da rastlanmaktadır. Sur boyunca sabit olmamakla birlikte, duvar kalınlığının 1.5 metreye, yüksekliğinin ise 11 metreye kadar ulaşması kent duvarlarının savunma misyonunu açıkça ortaya koymaktadır.

Belirli aralıklarla, yine yığma taş sistemle inşa edilmiş payandalarla desteklenen kent duvarlarının mimari açıdan en dikkat çekici unsurlarından biri, gözetleme ve savunma işlevini birarada barındıran kulelerdir (Hansson, 2022). Kare, çokgen ve dairesel planlı kuleler, yapının farklı dönemlerde inşa edilen kısımlarına göre çeşitlenmektedir. Kent duvarı boyunca belli aralıklarla inşa edilmiş kulelerden yalnızca yedi tanesi günümüze ulaşabilmiştir. Duvarın güneybatı kısmının yıkılmış olduğu göz önüne alındığında, duvarın ilk inşasında daha fazla sayıda kule olması muhtemeldir. Savunma amaçlı inşa edilmiş bu kulelerden bazıları, zemin kotunda açılmış olan kemerlerle geçiş amaçlı da kullanılmıştır.

Kentin Baltık Deniz'ine en yakın noktasından başlayarak, saat yönü takip edildiğinde, ilk olarak Barut Kulesi yer almaktadır (Şekil 11-12: T1). Visby'nin en eski kulelerinden biri olan ve 12.yy sonlarına tarihlenen kule, günümüzde Almadalen (Zambaklar Vadisi) olarak adlandırılan, ancak eskiden liman olan bölgeye bakan bir savunma kulesi olarak inşa edilmiştir. 17. Yüzyıl boyunca barut deposu olarak kullanılması nedeniyle zaman içinde bu ismi almıştır (Region Gotland, 2016; Mitt Visby, 2025b). Barut Kulesi'nin kuzeyinde yer alan, Maiden Kulesi ise, rivayete göre, Danimarka Kralı Valdemar'ın Visby'ye girmesine yardım ederek şehre ihanet eden genç kızın, ceza olarak bu kulenin duvarları

arasına canlı canlı gömüldüğü bir kuledir (Şekil 11-12: T2). Hikâyenin gerçekte doğruluğu olmasa da Orta Çağ'da bu kule, fahişelerin hapsedildiği bir zindan olarak kullanılmıştır (Mitt Visby, 2025b).

Zaman içinde, Barut Kulesi'nin denizden gelebilecek olası saldırılarda savunma ihtiyacını karşılamada yetersiz kalmasından olacak ki, kent duvarının kuzey ucuna yeni bir kule inşa edilmiştir (Şekil 11-12: T3). Bu savunma kulesi, Cermenlerin 1398 – 1408 yılları arasında Gotland'a yaptığı saldırılar sırasında inşa edilmiştir (Region Gotland, 2016; Mitt Visby, 2025b). Bu nedenle, kule Cames (Cermen) kulesi adıyla da anılmaktadır. Kurşun levha üst örtüsünün sağladığı parlak görünüm nedeniyle, "gümüş başlık" olarak da bilinir.

Cermen kulesinden başlayarak doğuya doğru uzanan kuzey duvarı, ortalama 5.5 metre yüksekliğe sahipken, zaman zaman 2.5 metre daha yükselmektedir. Her ne kadar günümüzde görülmesi de, duvarların tepe noktasında okçular için ahşap parapetler oluşturulmuştur (Region Gotland, 2016; Hansson, 2022). Kent duvarının kuzeyinde inşa edilmiş olan "Tall Lisa (Uzun Lisa)", adından da anlaşılacağı gibi, yaklaşık 18 metre yükseklikle kuzey duvarının en yüksek kulesidir ve altı kata sahiptir (Şekil 11-12: T4). Savunma amaçlı olarak, her katta ok fırlatmayı sağlayan mazgal delikleri açılmıştır. Uzun Lisa kulesinden sonra, en yüksek kule olan Dalman Kulesi yaklaşık 17 metre yüksekliğe sahiptir ve kent duvarının doğusunda inşa edilmiştir (Şekil 11-12: T5; Mitt Visby, 2025b). Yüksekliğinin yanı sıra, sahil şeridinin paralelinde yer alması nedeniyle, denizden şehre yaklaşan gemilerin yön bulmasında önemli bir sembol yapı olmuştur. Her ne kadar, ilk inşa edildikleri dönemde kulelere bir isim verilip verilmediği ya da isimlerinin ne olduğu tam bilinemesi de, Arkeolog Gunnar Dalman'ın, 19.yy'da kule etrafında yaptığı keşifler nedeniyle, kule bu tarih itibarıyla Dalman Kulesi olarak anılmaya başlamıştır (Region Gotland, 2016; Mitt Visby, 2025b). Doğu duvarındaki bir diğer kule ise Kajsar Kulesidir (Şekil 11-12: T6). Tıpkı barut kulesi gibi, Kajsar Kulesi de zaman içinde savunmaya ek olarak ikincil bir işlev kazanmıştır. Kule bir dönem hapishane olarak kullanılmış, ama daha sonra fazla bulunduğundan bu işlevinden vazgeçilmiştir (Mitt Visby, 2025b).

T1. Barut Kulesi
G2. Balıkçı Kapısı

T2. Maiden Kulesi

T3. Cermen Kulesi

T4. Uzun Lisa Kulesi

T5. Dalman Kulesi

T6. Kajsar Kulesi

T7. Skansen Havsfrun

T8. Vîsborg Kalesi kalıntıları

Şekil 12. Kent duvarı üzerinde varlığını sürdüren kuleler.

Kuleler kadar görkemli olarak inşa edilmiş kapılar ise, savunma amacındansa, öncelikle olarak kent geçiş elemanları olarak tasarlanmış ve inşa edilmişlerdir. Yükseklik olarak, kulelerin yüksekliğine yaklaşan kapılarda, kemer açıklığından üst kotuna kadar kulelerde olduğu gibi mazgal delikleri açılmıştır. Bu deliklerin de gözlemden ziyade, ok saldırısında kullanıldığı düşünülmektedir. Her ne kadar günümüzde kapılarda bir kanat sistemi görülmesi de, özgün durumunda çift kanatlı ahşap elemanlarla geçişin sağlandığı bilinmektedir (Hansson, 2022).

Kent duvarları boyunca, günümüze ulaşan, batıda üç, kuzeyde dört, doğuda üç ve güneyde iki tane olmak üzere toplam 12 kapı mevcuttur. Batıda, tahminen 16. yüzyıldan kalma küçük plaj kapısı, şehir surlarının dışındaki ufak bir plaja veya pazar yerine geçiş sağlardı (Şekil 11-13: G1). Barut kulesine yakın konumda bulunan balıkçı kapısı ise, muhtemelen çevredeki balıkçı köyü veya limana hızlı ulaşım için inşa edilmiş küçük bir kapıdır (Şekil 11). Sahil yolu üzerinde yer alan ve deniz üzerinde batan güneşi gözlemlene noktası olan kapı ise, günümüzde özellikle çiftlerin bir uğrak noktası olması nedeniyle "aşk kapısı" olarak adlandırılmıştır (Şekil 11-13: G3). Kuzeyde yer alan Snackgard, St. Görân's ve Kuzey kapısı ise, kapıların zaman zaman saldırı amacıyla da kullanılabildiğini kanıtlayan mazgal deliklerine sahiptir (Şekil 11-13: G4 ve G5). Bu iki kapı arasında kalan kent duvarı "ihlal", "gedik" anlamına gelen Lübecker Breach olarak adlandırılmıştır (Region Gotland, 2016). Bunun sebebi ise, duvarın Lübeck tarafından yapılan saldırı sonucu yıkılmış olmasıdır. Her ne kadar burada özgün durumunda bir kapı olmasa da, oluşan boşluk zaman içinde, atlı arabaların giriş çıkışı için de kullanılmıştır.

Kuzey kapısı şehre girişte kullanılan ana kapılardan biri iken, St. Göran'ın kapısı ise, 13.yy ortalarında surların dışına cüzzamlı hastaların tedavisi için inşa edilmiş olan St. Göran Hastanesi'ne geçişi sağlamak amacıyla inşa edilmiştir.

13.yy'da Visby'de kentsel yerleşim yeni yeni oluştuğundan, şehir surları içindeki su kuyuları yetersiz kalmış, daha çok tarımsal amaçlı kullanılan sur dışındaki çok sayıda su kuyusuna erişim ihtiyacı oluşmuştur. Bu nedenle, duvarın doğusunda bu kuyulara erişimi sağlayan kuyu kapısı inşa edilmiştir. Doğu tarafında inşa edilen diğer kapılardan, doğu kapısı 13.yy'da direkt olarak sur dışındaki yerleşime geçiş amacıyla inşa edilirken, okul kapısı ise 1800lerin sonunda sur dışına inşa edilmiş okula erişimi sağlamak için 19. yy'da sonradan eklenmiştir (Şekil 11-13: G8 ve G9). O dönemde, hapisane olarak kullanılan Kajsar kulesi yanındaki kapı ise, sur dışı yerleşimle hapisane arasındaki fiziksel bağlantı gözetilerek inşa edilmiştir (Şekil 11-13: G10).

Güneyde yer alan Skans kapısı, 1721'de kent duvarıyla bağlantılı olarak inşa edilmiş olan bir tahkimat binasıyla ilişkili olarak oluşturulmuştur (Şekil 11-13: G12). Burada bu kapının inşa edilmesinden önce, limana yakın kısımda, yaklaşık 1411'de, Birlik Kralı (Union King) Erik of Pomerania tarafından Visborg Kalesi inşa edilmiştir. Ancak kale, 1679'da Danimarkalılar tarafından yıkılmıştır. Kalıntıları, günümüzde hâlâ Snkans Kapısı yakınlarında görülebilmektedir.

G1. Küçük Plaj Kapısı

G3. Aşk Kapısı

G4. Snackgard's Kapısı

G5. St. Göran's Kapısı

G6. Kuzey Kapısı

G8. Doğu Kapısı

G9. Okul Kapısı

G10. Kajsar Kapısı

G11. Güney Kapısı

G12. Skans Kapısı

Şekil 13. Kent duvarı üzerindeki kapılardan günümüze ulaşanlar.

Güney kapısı ise, şehrin güneyinden gelen ana yolun surlardan içeri girdiği kapıdır. Ana yol ile bağlantısı nedeniyle bu kapı kent içinde Güney Meydanı'na (South Square) erişim sağlar. Güney Kapısı ile Kajsar Kulesi arasında kalan duvar, 1361'de Danimarka Kralı Valdemar Atterdag'ın şehre girdiği ve Visby'yi ele geçirdiği nokta olması nedeniyle, halk tarafından "Valdemars'ın duvarı" olarak adlandırılmıştır (Region Gotland, 2016).

3.2. Kiliseler

Visby'de 12. yy itibarıyla, ticari ilişkilerin artması, farklı etnik ve dini grupların (Alman, Danimarkalı, İsveçli, Fransiskan ve Dominiken tarikatları gibi) kente yerleşmesini sağlamış, bunun fiziksel yansıması da, çeşitli cemaatlere birçok katedralin inşa edilmesi şeklinde olmuştur. Bugün kent merkezinde, büyük ölçüde yıkılmış olmakla birlikte, 15'ten fazla anıtsal kilise kalıntısı mevcuttur. Bu yapılar, hem Gotland'daki erken Hristiyanlık etkisinin hem de kuzey Avrupa'daki mimari alışverişin özgün bir temsilini sunar.

Günümüzde hala aktif olarak kullanılan Azize Meryem Katedrali, İsveç'in Gotland Adası'ndaki Visby kentinde, 1190–1225 yılları arasında Alman tüccar kolonisi tarafından inşa edilmiştir (Şekil 11-14: C1). Başlangıçta şehir kilisesi olarak işlev görmüş, 1572'den itibaren Gotland Piskoposluğu'nun merkezi hâline gelerek katedral statüsü kazanmıştır. Kilise, Romanesk plan geleneğiyle inşa edilmiş olup, sonraki yüzyıllarda Gotik etkilerle yeniden biçimlendirilmiştir. Üç nefli bazilika planına sahip olan yapıda Gotland'a özgü kireçtaşı kullanılmış; batı cephesindeki üç kule ile asimetrik düzen, kuzey Almanya kilise mimarisine benzerlik gösterir (Mitt Visby, 2025a).

Azize Katarina Kilisesi ise, günümüzde şehrin büyük meydanı olan "Stora Torget"ın hemen yanı başında yükselir. Fransiskan tarikatı tarafından inşa edildiği 1250 yılında da, günümüzdeki gibi, şehrin merkezinde yer aldığı ve önünde büyük bir pazar yerinin bulunduğu bilinmektedir (Şekil 11-14: C2). Üç nefli bazilikal plan, gotik üsluba ait sivri kemerler ve geniş pencere açıklıklarıyla birleşerek yapı içinde vaaz ve halka açık ibadet düzenine uygun bir mekânsal kurgu sunar. İnşasında Gotland'a özgü kireçtaşı kullanılmış, ışık ve akustik gibi unsurlar özenle tasarlanmıştır. 1525'teki yangınla tahrip olan kilise, günümüzde yalnızca kalıntılarıyla ayakta kalmakta; konser ve etkinliklere ev sahipliği yapan açık hava kültürel mekân olarak kullanılmaktadır (Mitt Visby, 2025a).

C1. Azize Meryem Kilisesi

C2. Azize Katarina Kilisesi

C3. Aziz Nikolai Kilisesi

C4. Aziz Per ve Aziz Hans Kilisesi

C5. Helge And's Kilisesi

C6. Aziz Lars Kilisesi

C7. Drottens Kilisesi

C8. Aziz Klemens Kilisesi

Aziz Göran Kilisesi (sur dışında)

Şekil 14. Şehir içinde varlığını sürdüren kiliseler.

Şehir surlarının dışında yer alan Aziz Göran Kilisesi, 13. yüzyılın ikinci yarısında cüzzamlı hastaların tedavisi için kurulmuş olan St. Göran hastanesiyle bağlantılı olarak, cüzzamlı hastaların tedavi ve izolasyonu için inşa edilmiştir (Mitt Visby, 2025a; Şekil 14). Bu bağlamda, yapı hem dini hem de sosyal fonksiyona sahiptir. Yapı tek nefli ve apsizli bir düzene sahiptir; Gotland'a özgü kireçtaşından inşa edilmiştir. Plan ve cephe düzeni itibarıyla sade bir karakter sergileyen kilise, tipik Gotik özellikler olan sivri kemer açıklıkları ve basit duvar payandalarıyla tanımlanır.

1227 yılında Dominikanlar tarikatı tarafından inşa edilen Aziz Nikolai Kilisesi, adını denizcilerin koruyucusu olan Aziz Nikolaos'tan alır (Şekil 11-14: C3). Mimari açıdan erken ve yüksek Gotik üslubu yansıtır. Üç nefli bazilika planına, uzun ve yüksek orta nef, çokgen apside ve yan neflerle bütünleşen dikdörtgen mekâna sahiptir. Gotland'ın yerel kireçtaşıyla inşa edilen yapı, büyük sivri kemerli pencereler, kaburgalı tonozlar ve geniş açıklıklı mekân organizasyonu dikkat çeker. 525'teki Lüterci Reform sırasında hasar gören ve terk edilen yapı, günümüze yalnızca görkemli kalıntılarıyla ulaşmıştır (Mitt Visby, 2025a). Bugün kilise, kültürel etkinliklere ev sahipliği yapan bir açık hava konser ve tiyatro alanı olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle günümüzde halk arasında "The Cultudral (Kültürdral)" adıyla da bilinmektedir (Region Gotland, 2016).

Aynı konumda inşa edilmiş olan Aziz Per ve Aziz Hans kiliseleri, 13.yy'a tarihlenmektedir. Aziz Hans, Gotland'ın en eski taş kiliselerinden biri olarak kabul edilir ve rivayete göre, vaktiyle putperestlerin kurban ayinleri düzenlediği bir noktaya inşa edilmiştir (Şekil 11-14: C4). Aziz Hans'taki arkeolojik kazılarda, 1070 yılına tarihlendiği düşünülen rünik yazılı bir mezar taşı keşfedilmiştir (Mitt Visby, 2025a). Bu kalıntılar, Orta Çağ Gotland'ının dini geçmişine ve bölgedeki inanç dönüşümüne ışık tutan önemli izler barındırmaktadır. Aziz Per Kilisesi, tek nefli plana, sivri kemerlere, çokgen planlı ve doğuya doğru genişleyen apsise sahipken, Aziz San Kilisesi ise çift nefli olarak inşa edilmiştir.

Helge Ands Kilisesi sekizgen plan tipiyle İsveç'te türünün tek örneğidir (Şekil 11-14: C5). Kilise yaklaşık olarak 1200 yılında, bir teoriye göre, Riga Piskoposu Albert tarafından Livonya'ya giden hacılar ve Haçlılar için bir buluşma noktası olarak inşa edilmiş ve "kutsal ruhlar" anlamına gelen Helge Ands adı verilmiştir (Mitt Visby, 2025a). 1611 yılında çıkan yangında kilisenin üst kısımları tahrip olduktan sonra, geriye kalan yapı ahır ve sığır ağılına dönüştürülmüştür. Bu kiliseler dışında, şehir surları içinde, yine 13.yy'a tarihlenen ve şehir merkezinde karşılıklı olarak inşa edilmiş olan Aziz Lars ve Drottens kiliseleri ile, bu kiliselerin kuzeyinde yer alan Aziz Klemens Kilisesi bulunmaktadır (Şekil 11-14: C6, C7 ve C8). Ancak birçoğu gibi, bu kiliseler de günümüzde harabe durumundadır.

3.3. Visby Evleri

Visby'nin Baltık Bölgesi için önemli bir ticari merkez olarak ortaya çıkmasına bağlı olarak, sur içindeki yapılaşma ilk olarak limana yakın bölgelere tüccarların depo binalarını inşa etmesiyle başlamıştır. Çoğunlukla aynı form ve basit plana sahip bu binalar, genellikle üç katlı olarak, kireçtaşında yığma taş sistemle inşa edilmiştir. Bodrum katları her mevsim serin bir ortam sağlamaları nedeniyle, satış deposu ve şarap mahzeni gibi amaçlarla kullanılırken, zemin kat mekanları ise ürün satışı işlevini üstlenmiştir (Region Gotland, 2016, 2010:15). Üst katlar ise, konaklama ya da ofis amaçlı kullanılmıştır. Üst katlara ulaşımı sağlayan merdivenler, bina içine değil, her kat için ayrı ve direkt olarak sokakla bağlantılı olarak, binanın sokak cephesine konumlandırılmıştır. Bunun yanında bazı binaların cephelerine yük asansörleri ilave edilmiştir (Region Gotland, 2010:17). Bu asansörleri ve yüklemeye kapaklarının izlerini, günümüzde hala bazı binaların cephelerinde görmek mümkündür (Şekil 15).

Şekil 15. Cephelerinde yük asansörü izleri bulunan 12.yy çok işlevli binalar.

Şekil 16. Donners meydanında bulunan Donners evinin onarım sonrası görünümü (Kaynak: Mitt Visby, 2025c).

Çok işlevli bu binaların plan organizasyonu, her katta bir ya da iki oda içerecek şekilde oluşturulmuştur. Bu odalar, kalınlığı bir metreyi bulan taş duvarlarla birbirinden ayrılmıştır. Cephe organizasyonları ise merdivenlere ek olarak demir kafeslerle korunan küçük pencerelerle oluşturulmuştur. Cam nadiren kullanılırken, pencereler genellikle yağlı parşömen veya ince hayvan derisi ile kaplanmıştır (Region Gotland, 2010: 16). Pencerelerin olası saldırı kaygısıyla küçük olarak inşa edilmesi nedeniyle, bina için aydınlatmasında çoğunlukla mum veya yağ lambaları kullanılmıştır. Kent içinde, 12.yy'a tarihlenen en önemli depo binası, günümüzde sahile yakın Donnerska meydanına da adını veren Donnerska evidir. Üç katlı olarak inşa edilen yapı zaman içinde zarar görmesi 19.yy'da bir onarım geçirmiş ve binaya kuzey ve güney yönünde kütleli eklemeler yapılmıştır. Binanın 12.yy'a tarihlenen orta kısmı, zemin katı ve çatı katı dahil olmak üzere beş katlı olarak inşa edilmiştir. Bodrum katında ise, onarım sırasında kent duvarlarının izine rastlanmıştır (Mitt Visby, 2025c).

Orta Çağ'ı takiben, Visby'nin maruz kaldığı savaşlar ve veba salgını nüfusun hızla azalmasına neden olmuştur. Buna ek olarak Hansa Birliği'nin yeni merkezini Lübeck olmasıyla, Visby'nin bölgesel ticarete stratejik önemi zayıflamış ve ekonomik düşüş inşaat faaliyetlerinin de azalmasına yol açmıştır. 17.yy ise yeniden artmaya başlayan nüfusla yeni konutlar da inşa edilmeye başlanmıştır. Savaşlardan ve 17.yy başında çıkan yangınla zarar gören yığma taş depo binalarının bir kısmı tamamen yeniden inşa edilirken, bazılarının zemin kotu korunarak ve üstüne ahşap kat eklenerek "yarı ahşap" yeni konut tipolojisi ortaya çıkmıştır (Şekil 17; Region Gotland, 2010:19). Ahşap malzemenin sunduğu avantajla, dik çatılar oluşturulmuş, çatı katları da konaklama amaçlı kullanılmıştır. 17.yy sonunda, kent duvarları içindeki konut sayısı iki katına çıkarak 436'ya ulaşmıştır.

Şekil 17. Visby’de 16. yy itibariyle gelişmeye başlayan ahşap/yarı ahşap konut tipleri.

18.yy’da artmaya devam eden nüfus, birçok İsveç kasabasında görülen, tek ya da iki katlı küçük ölçekli ahşap evlerin sayısının artmasına neden olmuştur. Değişen sosyo-ekonomik yapıyla bağlantılı olarak, yeni konut tipinde, özellikle büyük camlı pencerelerin yanı sıra demir gibi modern malzemelerin de kullanımı yaygınlaşmıştır. Ancak ahşap binalardaki yangın riski nedeniyle, 18.yy sonunda yeni binalarda taş kullanımını teşvik eden vergi indirimleri yapılarak, yerleşimde yeniden taş evlerin inşa edilmesi süreci başlamıştır (Region Gotland, 2010:27). 19.yy itibariyle, yeni taş evler genellikle iki katlı, önceki döneme göre daha geniş alan kaplayan dikdörtgen planlı, özel bahçe içererek yarı müstakil olarak inşa edilmiştir (Şekil 18). Bahçenin konutun arka cephesinde yer aldığı konutlara giriş direkt olarak sokaktan sağlanırken, bahçenin yan cephede yer aldığı konutlarda ise sokak girişi bahçeyle bağlantılı olarak tasarlanmıştır.

Şekil 18. 18.yy’a (solda), 19.yy’a (ortada) ve 20.yy’a (sağda) tarihlenen bina tipleri.

Günümüzdeki tarihi yapıları çevrenin büyük kısmını oluşturan 19.yy binalarını önceki dönemlere tarihlenen binalarla benzer form ve oranlara sahiptir. Ancak, cephelerdeki büyük pencere açıklıkları, pürüzsüz sıvalar, kapı ve pencere açıklıkları etrafındaki oyma taş detaylar ile alçı veya metalden yapılmış pervazlar dönemin karakteristik mimari özellikleri olarak öne çıkmaktadır. Önceki dönemlerin aksine, birden fazla ailenin barınmasını sağlayacak az katlı apartman tipinin ortaya çıktığı bu dönem, aynı zamanda, kentteki kullanım dönüşümünün de başlangıcı olmuştur. 20.yy’da Visby’nin Dünya Miras Listesi’ne alınmasının da etkisiyle, 1989’da yeni binaların tarihi binalarla uyumlu şekilde inşa edilmesine yönelik olarak yerel yönetim tarafından, “Visby şehir merkezinin korunmasına yönelik tavsiyeler ve yönergeler” geliştirilmiş ve mülk sahiplerine tarihi binaların korunmasına ve onarımına yönelik düzenli tavsiyeler verilmeye başlanmıştır. Ancak turizmin etkisini giderek artırması nedeniyle, kent sakinleri tarihi mülklerini kiralamaya ya da ticari amaçlı yeniden işlevlendirme için satışına yönelerek Visby’i terk etmeye başlamıştır. Özellikle yaz aylarında artan turizm amaçlı kullanımın yanı sıra, liman tarafına kurulan Uppsala Üniversitesi’nin yeni kampüsünün kurulmasıyla, kış aylarında da tarihi mülkler öğrencilere mevsimlik kiralınmaya başlanmıştır. Bu sayede “yaşayan bir şehir içi” konsepti hayata geçirilmiştir.

3.4. Visby’nin UNESCO Dünya Miras Listesi’ne Girmesiyle Başlayan Koruma Süreci

19.yy aynı zamanda, şehrin tarihi dokusunun öneminin anlaşıldığı bir dönem olmuş. Bu bir yandan dokunun korunmasına yönelik ortak bilincin gelişmesini sağlarken, bir yandan da yerleşimde turizm odaklı kalkınma politikalarının zeminini oluşturmuştur. Birçok çok katlı konut yapısı otele ya da birden fazla ailenin yaşayabileceği apartmanlara dönüştürülürken, tek ya da iki katlı konutların zemin katı restoran ve dükkana, üst katları ise yeni işlevlerin gerekliliği olarak depolara dönüştürülmeye başlanmıştır. Bunun yanında, bina içlerine merdiven ve modern ısıtma sistemleri eklenmiştir.

Şekil 19. Visby kentinin Almedalen'den görünümü.

Modern kent planı izlerini taşıyan bu dönüşümün yanı sıra, ticari bir merkez oluşturmak amacıyla, Azize Katarina Kilisesi'nin önü ana meydan olarak (*Stora Target*) belirlenmiş ve birçok yapı bu meydanı oluşturabilmek için yıkılmıştır. Benzer uygulamalar, şehrin ara sokaklarını genişletmek amacıyla fikir olarak ortaya atılsa da, bu fikrin uygulamaya geçmemesiyle özgün dokunun büyük kısmı günümüze kadar ulaşabilmiştir (Region Gotland, 2010:27). Kentin miras öğelerinin yıkımı olmadan gelişmesi için yeni bir imar planı geliştirilmiştir. Bu planla mevcut kentsel silüeti koruyacak biçimde surların dışında peyzaj düzenlemesi içeren bir yeşil alan oluşturulmuş, gelişme yönü olarak kent duvarlarının dışı belirlenmiştir (Region Gotland, 2010:31). Böylelikle sur içi ile sur dışı arasında bir geçiş bölgesi oluşturulması amaçlanmıştır.

Şekil 20. Visby Tarihi Kenti'nde varlığını sürdüren Ortaçağ yapılarının dağılımı ve kentsel gelişim (2025 tarihli Google Earth uydu görüntüsü üzerinde yazarlar tarafından oluşturulmuştur).

19. yy itibariyle, sur dışı kadar, tarihi kent içinde de, mümkün olduğunca yeşil alanlar yaratılmıştır. Denizin çekilmesiyle, tarihi liman işlevini yitirdiğinden, bu alana karaağaç ağaçlarının dikilmesiyle "Karaağaç Vadisi" anlamına gelen Almedalen oluşturulmuştur (Şekil 19-20; Municipality of Gotland, n.d.). Bunun yanında, kent içinin kuzeybatısına, botanik bahçesi kurulmuştur. Başlangıçta meyve ağaçları, çalılar, kuşkonmaz ve diğer faydalı bitkilerle donatılan bahçeye, gençlere canlı doğa hakkında pratik bilgiler sunmak amaçlanmış, bahçe aynı zamanda bir bahçevanlık okulu olarak hizmet vermiştir (Şekil 20; Region Gotland, 2016).

Visby, sahip olduğu mimari, kültürel ve doğal özellikleri nedeniyle 1995 yılında UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne "Hanseatik Visby Kenti" olarak dahil edilmiştir (UNESCO, 2023h). UNESCO tarafından "Kuzey Avrupa'nın surlarla çevrili en iyi korunmuş ticaret şehri" olarak tanımlanan yerleşim, bu tarihten itibaren turizmin yoğun olarak etkisinin

hissedildiği bir kent haline gelmiştir. Birçok tarihi yapı, otel, restoran ya da dükkan olarak işlevlendirilmek üzere kiralanırken, bazı konytlar ise ise, mülk sahiplerinin başta Stockholm olmak üzere, farklı şehirlere göç etmesiyle, yazlık olarak kullanılmaya başlamıştır. Bu nedenle Visby, açık hava Ortaçağ temalı etkinliklerle, “Ortaçağ Haftası” gibi, anılmakta ve daha çok yaz sezonunda etkin bir kent kimliğine bürünmektedir (Region Gotland, 2016).

1998 yılında eskiden bir viski damıtımevi olarak kullanılan tarihi yapıda kurulan Uppsala Üniversitesi'nin Gotland Kampüsü sayesinde, yoğun olmamakla birlikte, kentin kış boyunca da canlı tutulması sağlanmıştır (Şekil 20). Visby'nin merkezinde, şehir marinası ile Almedalen Parkı arasında yer alan üniversite, kentte turizm odaklı faaliyetlerin ötesinde, yıl boyu süren bir sosyal ve akademik hareketlilik sağlamaktadır. Bu durum, özellikle kış aylarında turistik akışın azalması nedeniyle sessizleşen adada, eğitim tabanlı bir canlılık ve nüfus sürekliliği oluşmasına olanak tanımaktadır.

4. Değerlendirme ve Sonuç

Ortaçağ Avrupa kentleri, siyasi, ekonomik ve sosyal dönüşümlerin etkisiyle şekillenmiştir. Ticaret yollarının kesişiminde, doğanın savunma amaçlı etkin kullanımıyla dini ve kültürel merkezler olarak inşa edilen bu kentler korunması gereken kültürel miras alanlarıdır. UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan Ávila, Carcassonne, Dubrovnik, Siena, Tallinn, Rodos, Lübeck ve Visby gibi kentler; farklı coğrafyalarda konumlanmalarına rağmen, tarihsel süreçte benzer işlevler üstlenmiş ve günümüzde koruma disiplininin odaklandığı alanlar haline gelmiştir.

Kentlerin kurulduğu bölgeler incelendiğinde, konum ve doğal elemanların temel etkenlerden biri olduğu görülmektedir. Bu kentlerin çoğu, tarih boyunca ticaret yolları veya savunma hatları üzerinde yer alarak stratejik öneme sahip olmuştur. Visby, Ortaçağ boyunca Dubrovnik, Tallinn, Rodos, ve Lübeck gibi, liman kenti olarak ticaret işleviyle ön planda olmuştur. Visby'nin Tallinn ve Lübeck gibi Hansa Birliği'nde yer alması, stratejik önemini artırmış, bu nedenle de yapıyı çevresi savunma yapıları öncelikli olarak şekillenmiş ve kentler kent surlarıyla çevrilmiştir. Yapılı çevre topografyayla uyumlu şekilde gelişmiştir. Carcassonne ve Tallin gibi eğimli topografyaya sahip kentlerde görülen alt şehir-üst şehir ayrımı, Visby'de görülmezken, kent dokusu birçok kentte olduğu gibi organik planla düz bir topografyada gelişmiştir.

Ortaçağ kentlerinde, kent duvarları içindeki bina grupları da, direkt olarak kentin sosyo-ekonomik yapısı ve stratejik önemine bağlı olarak çeşitlenmiştir. Tüm kentlerde, kent duvarları üzerinde gözetleme kuleleri ile kapılar yer alırken, kent içinde kilise ve manastırlar ile konutlar öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra, Visby'de görüldüğü gibi, ticaretin yoğun olduğu kentlerde, bu binalara ek olarak, ürünlerin hem depolanmasında hem de satışında kullanılan çok sayıda depo binası ile tüccar konutu inşa edilmiştir. Diğer Ortaçağ kentleriyle karşılaştırıldığında, yüzölçümünün çok büyük olmamasına karşın, Visby'de çok sayıda ve birbirine çok yakın konumlarda, hatta bazen karşılıklı olarak inşa edilen kiliseler, kentte birçok farklı cemaatin var olmasıyla ve kentin tarih boyunca saldırılar altında olup, idari yönetiminin farklı ülkelere geçmesiyle açıklanabilmektedir.

Tüm Ortaçağ kentlerinde, özellikle kilise yapılarında bariz olarak görülen, Gotik mimari etkin mimari akımdır. Ancak her kent, bulunduğu coğrafyaya ve sosyo-ekonomik koşullarına bağlı olarak malzeme seçiminde ve mimari detaylarda farklılaşmıştır. Lübeck ve Sieana gibi kentlerde, yerel malzeme olarak temin edilebilen tuğla tüm binalarda ana malzeme iken, Visby'de tıpkı Dubrovnik, Tallinn ve Rodos gibi kireçtaşı kullanımı yaygın olmuştur. Ancak, 17.yy'dan itibaren, özellikle konutlarda ahşap kullanımının yaygınlaşması, yeni konut tiplerini de beraberinde getirmiştir.

Bu tarihi kentlerin günümüzdeki kullanımları ve koruma düzeyleri, miras yönetimi politikalarının etkinliğiyle yakından ilişkilidir. Kentler, bilinçli ya da bilinçsiz şekilde, 20.'yy'a kadar tarihi kent dokularını korumuşlar da, sistematik koruma politikaları, özellikle Dünya Miras Listesi'ne alınmalarıyla uygulanmaya başlanmıştır.

Ancak bu kentler arasında Carcassonne ve Dubrovnik, akademik çevrelerde yeniden inşaya varan kapsamlı restorasyon uygulamaları nedeniyle sıkça tartışılmaktadır. Turizm odaklı bir kullanım tüm kentlerde benimsenirken, Siena, Tallinn, Lübeck ve Ávila gibi kentlerde sivil yaşam ve yerel kimliğin sürdürülmesi kontrollü turizm uygulamalarıyla sağlanmaktadır. Ancak Rodos, Dubrovnik gibi Visby, özellikle yaz aylarında yoğun turizm faaliyetlerine maruz kalmakta, bu durum kültürel mirasın sürdürülebilir yönetimi açısından çeşitli zorluklar doğurmaktadır. Visby'de de tarihi mimari dokusunun öneminin algılanmasını takiben, turizm odaklı bir gelişme benimsenmiş, yerel halk kenti terk ederek, başta başkent Stockholm olmak üzere başka şehirlere göç etmeye başlamışlardır. Visby'deki konutlar ise, özellikle üniversite öğrencilerine dönemsel olarak kiralanmaya, ya da otel, restoran gibi turizm odaklı yeniden işlevlendirmek üzere satılmaya başlamıştır. Bu durum, kentin sosyo-ekonomik yapısının değişmesine ve kültürel sürdürülebilirliğin tehdit altına girmesine yol açmaktadır.

Sonuç olarak bu kentler, konumları, planlama yaklaşımları ve mimari özellikleri ile farklı coğrafi, kültürel ve tarihsel dinamikleri yansıtmaktadır. Bu şehirler yalnızca tarihi anıtlar değil; savaş, salgınlar, yangınlar ve günümüzde kitle turizmi gibi tehditleri aşarak günümüze ulaşan yaşayan miraslardır. Ortak noktaları ise hepsinin günümüzde aktif olarak korunmaları ve tarihsel dokularını modern işlevlerle harmanlayarak yaşatmalarıdır. Bu durum, dünya kültürel mirasının sürdürülebilirliği açısından örnek teşkil etmektedir.

Teşekkürler

Bu araştırma, kamusal, ticari veya kâr amacı gütmeyen sektörlerdeki fonlama ajanslarından herhangi spesifik bir hibe almamıştır.

Çıkar Çatışması

Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması olduğunu beyan etmemektedir.

Kaynakça

- Boerefijn, W. N. A. (2010). The foundation, planning and building of new towns in the 13th and 14th centuries in Europe: an architectural-historical research into urban form and its creation. [Thesis, externally prepared, Universiteit van Amsterdam].
- Björkander, A. (1898). *Till Visby Stads Äldsta Historia*. Uppsala: Almqvist & Wiksells Boktryckeri-Aktiebolag.
- CHANGES – Changes in Cultural Heritage Activities: New Goals and Benefits for Economy and Society. JPI Cultural Heritage Programme (2015-2017). Retrieved from <http://www.changes-project.eu/>.
- Civai, M., & Toti, E. (1992). *Siena: The Gothic Dream- A New Guide to the City*. Edizioni Alsaba.
- Dollinger, P. (1970). *The German Hansa*. Trans. by D.S. Ault and S.H. Steinberg. Stanford University Press.
- Duran-McLure, M. (2017). Pilgrims and Portals in Late Medieval Siena. *The Art, Science, and Technology of Medieval Travel*, 71–82. <https://doi.org/10.4324/9781315241265-6>.
- Eken, E. Taşçı, B. ve Gustafsson, C. (2019). An Evaluation of Decision-Making Process on Maintenance of Built Cultural Heritage: The Case of Visby, Sweden. *Cities*, 94, 24–32.
- Falk, M., & Hagsten, E. (2023). A management perspective on threats to Cultural World Heritage Sites. *International Journal of Heritage Studies*, 29(3), 167–183. <https://doi.org/10.1080/13527258.2023.2176348>.
- Ferilli, G., Gustafsson, C. and Sacco, P. L. (2017). Cognitive Keynesianism: Integrated heritage conservation as an anti-cyclic policy. The case of the Halland Region, Sweden, *Journal of Cultural Heritage*, 27, 10-19. <https://doi.org/10.1016/j.culher.2017.02.019>.
- Gustafsson, C., & Ripp, M. (2022). A metamodel for heritage-based urban recovery. *Built heritage*, 6(1), 29. <https://doi.org/10.1186/s43238-022-00068-8>
- Hansson, M. (2022). The Medieval Towers on the Island of Gotland. *Lund Archaeological Review*, 26-27, 63-80.
- Lilley, K. (2002). *Urban Life in the Middle Ages, 1000-1450*. Palgrave Macmillan.
- Jokilehto, J. (1999). *A History of Architectural Conservation*. Routledge.
- Lowry, H. W., & Brouskari, E. (2009). *Ottoman Architecture in Greece : A Review Article with Addendum & Corrigendum*. Bahçeşehir University Press.
- Luttrell, A. (1992). *The Hospitallers of Rhodes and their Mediterranean World* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003556619>.
- Martines, L. (1988). *Power and Imagination : City-States in Renaissance Italy*. Johns Hopkins University Press.
- Martinsson, Ö. (t.y). "Gotland". Retrieved from www.tacitus.nu. Last Access 13 April 2025.
- Mitt Visby. (2025a). *Ruiner*. Retrieved from <https://www.mittvisby.se/ruiner/>.
- Mitt Visby. (2025b). *Ringmuren*. Retrieved from <https://www.mittvisby.se/ringmuren/>.
- Municipality of Gotland. (n.d.). "Almedalen Visby". Retrieved from <https://gotland.se/trafik-gator-och-parker/parker-och-allmanna-platser/parker-och-gronomraden/almedalen-visby>.
- Myrberg, N. (2010). A Worth of their Own. On Gotland in the Baltic Sea, and its 12th-century Coinage. *Medieval Archaeology*, 54(1), 157–181. <https://doi.org/10.1179/174581710X12790370815814>
- Ortiz, R., & Ortiz, P. (2016). Vulnerability Index: A New Approach for Preventive Conservation of Monuments. *International Journal of Architectural Heritage*, 10(8), 1078–1100. <https://doi.org/10.1080/15583058.2016.1186758>.
- Region Gotland. (2010). *Byggnadsordning för Visby innerstad*. HS Grafiska AB.
- Region Gotland. (2016). *Gotlands guiden*. Quad Graphics.
- Russow, E. (2024). Unearthing The Origins of Medieval Tallinn. In *Town and Castle. Early Urban Formation Processes in the Southern Baltics* (p. 67-100). Ed. By Rainer Atzbach and Martin Ebert. Grünberg Verlag.
- Tamm, M. (2008). *History as Cultural Memory: Mnemohistory and The Construction of the Estonian Nation*. *Journal of Baltic Studies*, 39(4), 499-516.
- Trachtenberg, M. (2008). *Domination of the Eye: Urbanism, Art, and Power in Early Modern Florence*. Cambridge University Press.
- UNESCO World Heritage Centre. (2023a). *Old Town of Ávila with its Extra-Muros Churches*. Retrieved from <https://whc.unesco.org/en/list/348>
- UNESCO World Heritage Centre. (2023b). *Historic Fortified City of Carcassonne*. Retrieved from <https://whc.unesco.org/en/list/345>.
- UNESCO World Heritage Centre. (2023c). *Old City of Dubrovnik*. Retrieved from <https://whc.unesco.org/en/list/95>.
- UNESCO World Heritage Centre. (2023d). *List of World Heritage in Danger*. Retrieved from <https://whc.unesco.org/en/danger/>.
- UNESCO World Heritage Centre. (2023e). *Medieval City of Rhodes*. Retrieved from <https://whc.unesco.org/en/list/493>
- UNESCO World Heritage Centre. (2023f). *Historic Centre of Siena*. Retrieved from <https://whc.unesco.org/en/list/717>
- UNESCO World Heritage Centre. (2023g). *Historic Centre (Old Town) of Tallinn*. Retrieved from <https://whc.unesco.org/en/list/822>.
- UNESCO World Heritage Centre. (2023h). *Hanseatic City of Lübeck*. Retrieved from <https://whc.unesco.org/en/list/272/>.
- Westholm, G. (2000). Visby och Gotland – Medeltida byggnadsutveckling. In *Gotländskt Arkiv* (72). Visby: Gotlands fornsal.
- Westholm, G. (2007). *Visby 1361: Invasionen*. Stockholm: Prisma
- Wikimedia. "Visby 1880's". Retrieved from https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Visby,_1880s.jpg.

URL Gallery References

- URL1: <https://whc.unesco.org/en/list/348/gallery/> (Old Town of Ávila Gallery)
- URL2: <https://whc.unesco.org/en/list/345/gallery/> (Carcassonne Gallery)
- URL3: <https://whc.unesco.org/en/list/95/gallery/> (Dubrovnik Gallery)
- URL4: <https://whc.unesco.org/en/list/493/gallery/> (Rhodes Gallery)
- URL5: <https://whc.unesco.org/en/list/717/gallery/> (Siena Gallery)
- URL6: <https://whc.unesco.org/en/list/822/gallery/> (Tallinn Gallery)
- URL7: <https://whc.unesco.org/en/list/272/gallery/> (Lübeck Gallery)
- URL8: <https://www.tacitus.nu/svenskhistoria/land/gotland.htm> (Gotland History)
- URL9: <https://www.meisterdrucke.com/kunstdrucke/Franz-Hogenberg/986085/Visby,-Gotland-Insel,-Schweden-%28Gravur%29.html> (Historic Print of Visby)